

RASKID UGOVORA

doc. dr. sc. Zlatko Česić, Veleučilište "Nikola Tesla" u Gospiću

Dubravka Bobinac, dipl. iur., Zagrebačka škola ekonomije
i managementa

SAŽETAK: Iako je ispunjenje najčešći način prestanka ugovorne obveze i ostvarenje svrhe sklapanja ugovora, dosljedno poštivanje načela *pacta sunt servanda* u određenim slučajevima može rezultirati nepravičnim rješenjima. Stoga sva suvremena zakonodavstva pod određenim okolnostima dopuštaju raskid ugovora: sporazumno, jednostrano ili na temelju zakona. U članku se govori o načinu, pretpostavkama i učincima raskida ugovora, ali i o razgraničenju od srodnih instituta i terminoloških pojmova koji izazivaju nedoumice u praksi. Osim odredaba ZOO o raskidu ugovora, navode se i odredbe posebnih zakona o raskidu pojedinih vrsta ugovora koje na neki način odstupaju od rješenja sadržanim u ZOO-u..

Ključne riječi: ugovor, raskid, jednostrani, sporazumni, promijenjene okolnosti.

JEL: K12, K15, K19

1. UVODNE NAPOMENE

Kao najvažniji izvor trgovačkog prava, ugovor se sklapa zbog ostvarenja određene gospodarske svrhe, što podrazumijeva ispunjenje činidbe koja je predmet dužnikove obveze na način određen ugovorom i ostvarenje subjektivnog prava vjerovnika. Stoga je i zakonodavac kao jedno od temeljnih načela ugovornog prava u čl. 9. Glave I. općeg dijela Zakona o obveznim odnosima (NN 38/05, 41/08, 125/11 i 75/15; dalje ZOO) oživotvorio načelo *pacta sunt servanda* (ugovori se moraju ispuniti), poznato još iz rimskoga prava. Ukratko, načelo dužnosti ispunjenja ugovora u gospodarskom prometu od iznimne je važnosti jer jača povjerenje suugovaratelja u ugovor koji su sklopili i njegovu obvezujuću snagu.

Iako je valjano ispunjenje očekivani smisao i cilj ugovorne obveze, bezuvjetno poštivanje načela *pacta sunt servanda* od sklapanja ugovora do ispunjenja ugovorne obveze u određenim slučajevima može biti nepravično i dovesti do povrede drugih temeljnih načela obveznog prava kao što su sloboda uređivanja obveznih odnosa (čl. 2 ZOO-a) i načelo jednake vrijednosti činidaba (čl. 7. ZOO-a), ali i ravnopravnopravnosti sudionika u obveznom odnosu (čl. 3. ZOO-a), načela savjesnosti i poštenja (čl. 4. ZOO-a) te zabrane

zlouporabe prava (čl. 6. ZOO-a). Uzimajući u obzir navedeno, ZOO prepoznaje i uređuje i druge načine prestanka ugovornih obveza kojima se relativizira spomenuto načelo. Među njima je za pravnu praksu osobito važan raskid ugovora. Raskid je način prestanka valjanog ugovora koji još nije ispunjen ili je samo djelomično ispunjen.¹ Raskid je ujedno jedan od sekundarnih učinaka sklopljenog ugovora koji nastaje kao posljedica izvanrednih, neredovitih i neočekivanih okolnosti.²

2. RAZGRANIČENJE OD SLIČNIH IZRIČAJA I DRUGIH INSTITUTA

U praksi i zakonodavstvu se pored izričaja raskid ugovora ustalio i izričaj odustanak od ugovora za isti pojam. Iako se razlika smatra isključivo termonološkom, smisao izričaja odustanak ipak više upućuje na razvrgnuća ugovora do kojih dolazi voljom suugovaratelja nego na razvrgnuća temeljem zakona.³

Zbog činjenice da se raskida samo valjani ugovor, raskid ugovora se razlikuje od slučajeve pobjonosti ili ništetnosti kao razloga nevaljanosti ugovora. Uzrok pobjonosti ili ništetnosti treba tražiti već u trenutku sklapanja ugovora, a uzrok raskida nakon sklapanja valjanog ugovora.

Ako je ugovor ispunjen, nema mogućnosti raskida jer bi se povratom u prijašnje stanje moglo povrijediti pravo trećih osoba.⁴ U tom slučaju strane mogu samo sklopiti novi ugovor o istom objektu činidbe u kojemu će imati suprotne uloge od onih koje su imale u prvom ugovoru.⁵ Ovo je posebno važno zbog mogućih poreznih obveza jer pri raskidu ugovora nema porezne obveze, dok kod sklapanja novog ugovora postoje porezne obveze na temelju oba ugovora.

Raskid treba razlikovati i od otkaza ugovora kao jednostrane izjave ugovorne strane kojom se završava trajniji ugovorni odnos na neodređeno vrijeme.⁶ Za razliku od raskida ugovora, za otkaz nije potrebno navoditi nikakve razloge, u pravilu ne predstavlja sankciju

¹ Vedriš, M. – Klarić, P., Građansko pravo, Narodne novine, Zagreb, 2014., str. 477.

² V. Slakoper, Z., Gorenc, V., Obvezno pravo, Opći dio, Novi informator, Zagreb, 2009., str. 572 – 573.

³ Raskid je uglavnom romanski termin (*résolution*), a odustanak germanski (Rücktritt). Ibidem.

⁴ Austrijski Opći građanski zakonik (*Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch*, ABGB) u par. 920. izrijekom navodi da nakon potpunog ispunjenja pogodbe, stranke ne mogu, makar obje na to pristale, od nje više uzmaknuti, nego moraju sklopiti novu pogodbu koja će se smatrati drugim poslom.

⁵ Npr., ako je nakon sklapanja ugovora o kuporodaji prodavatelj predao stvar kupcu, a kupac platio kupovnu cijenu, ugovor se smatra sklopljenim. Ako bi prodavatelj htio prodatu stvar vratiti u svoje vlasništvo, mora sklopiti novi kupoprodajni ugovoru kojem će se prvotni prodavatelj javiti kao kupac, a prvotni kupac u tom novom ugovoru javit će se kao prodavatelj. Šarac, M., Raskid ugovora: usporednopravni pristup, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, br.: 63 (5-6), Zagreb, 2013., str. 1084.

⁶ Gorenc, V., Ćesić, Z., Kačer, H. i dr., Komentar Zakona o obveznim odnosima, RriF Plus, Zagreb, 2005., str. 293. Isto, Vedriš, M. – Klarić, P., op. cit., str. 478.

za neuredno ispunjenje ugovornih obveza, do otkaza ne može doći sporazumom suugovaratelja niti temeljem zakona, otkaz se u pravilu ne odnosi na ugovore sklopljene na određeno vrijeme, otkaz uvijek djeluje *pro futuro* a raskid može djelovati i *pro praeterito*, kod otkaza obveza prestaje istekom otkaznog roka osim ako strane nisu sporazumno odredile otkaz bez otkaznog roka (trenutačni ili momentalni otkaz).⁷

3. NAČIN RASKIDA UGOVORA

Kod raskida ugovora dva su bitna pitanja: može li se ugovor raskinuti jednostranim očitovanjem volje ili je za raskid potrebna suglasnost obje ugovorne strane te može li se ugovor smatrati raskinutim i bez takvih očitovanja volje. ZOO izrijekom navodi da se ugovor može raskinuti samo na dva načina: suglasnošću volja ugovornih strana (sporazumno) ili temeljem zakona (čl. 160. st. 1. ZOO-a).

3.1. Raskid ugovora temeljem suglasnosti volja ugovornih strana

Raskid ugovora temeljem sporazuma ugovornih strana moguć je sklapanjem ugovora o raskidu (sporazumni raskid) ili kao jednostrani raskid na temelju prethodnog sporazuma ugovornih strana. Iako se u drugom navedenom slučaju radi o raskidu do kojega dolazi jednostranim očitovanjem volje, ipak je i ovdje riječ o raskidu suglasnom voljom stranaka jer se pravni temelj prava na jednostrani raskid nalazi u ugovornoj odredbi koja ovlašćuje jednu ili obje stranke da jednostranim očitovanjem mogu raskinuti ugovor.⁸

3.1.1. Sporazumni raskid ugovora

Polazeći od činjenice da je ugovor kao obveznopravni odnos nastao suglasnošću volja suugovaratelja, proizlazi da može i prestati na isti način, dakle novim sporazumom ugovornih strana. To znači da sporazumni raskid ugovora po svojoj pravnoj prirodi predstavlja novi ugovor (*contrarius consensus, mutuus dissensus*). Zbog toga, opće smjernice za sporazumni raskid ugovora treba tražiti u temeljnim načelima – slobodi uređivanja obveznih odnosa (čl. 2. ZOO-a) i dispozitivnom karakteru zakonskih odredaba (čl. 11. ZOO-a), a bližu pravnu osnovu u odredbi st. 1. čl. 160. ZOO-a, prema kojoj se obveza prestaje suglasnošću volja ugovornih strana ili u drugim zakonom određenim slučajevima.

Kako je sporazumni raskid ugovora po pravnoj naravi ugovor, za njegovu se valjanost zahtijevaju sve one pretpostavke koje se inače zahtijevaju za valjanost ugovora. Iako će te pretpostavke u pravilu biti ispunjene, valja imati u vidu da se eventualno može dogoditi da nakon sklapanja ugovora strana izgubi poslovnu sposobnost ili da nastupe mane volje (prijetnja, zabluda, prijevara) koje bi dovele do nevaljanosti sporazuma o raskidu.⁹

⁷ Detaljnije, v. Gorenc, V., Česić, Z., Kačer, H. i dr., u komentaru uz čl. 212. ZOO-a, op. cit. str. 291. – 294.

⁸ Šarac, M., op. cit., str. 1086.

⁹ Vedriš, M. – Klarić, P., op. cit., str. 478.

Po pitanju oblika sporazumnog raskida ugovora nije nužan paritet oblika, što znači da se ZOO opredjelio za neformalnost raskida formalnih ugovora. Tako se formalni ugovor čiji je oblik propisan zakonom može raskinuti i neformalnim (redovito usmenim) sporazumom suugovaratelja, osim ako je drugačije predviđeno zakonom ili ako cilj radi kojega je oblik propisan zahtijeva da se ugovor raskine u istom obliku (čl. 288. ZOO-a). Isto pravilo vrijedi i za raskid ugovora čiji su oblik kao pretpostavku za nastanak i valjanost same strane ugovorile (čl. 289. st. 2. ZOO-a). Naravno da strane mogu ugovoriti i poseban oblik raskida.

3.1.2. Jednostrani raskid ugovora na temelju prethodnog sporazuma

Ugovornim stranama dopušteno je da si ugovornim odredbama osiguraju pravo jednostranog raskida ugovora, dakle neovisno o volji druge strane.¹⁰ Drugim riječima, suglasnost volja za raskid ugovora može se dati unaprijed.

Oprezna ugovorna strana često će na tome i insistirati, navodeći slučajeve i razloge zbog kojih i inače najčešće dolazi do povrede ugovorne obveze (npr. neispunjenje određene ugovorne odredbe, kašnjenje s ispunjenjem, ponovljeno kršenje ugovornih obveza i sl.). U svakom slučaju je zbog lakšeg ostvarenja svrhe radi koje je utanačena ovakva mogućnost preporučljivo pravo na jednostrani raskid ugovoriti ne samo u pisanom obliku nego i uza što jasniju ugovornu odredbu koja ne omogućava različita tumačenja i uopće nesporazume.

Po logici stvari, podrazumijeva se da utanačenje takve ugovorne odredbe ima smisla samo kod dvostranoobveznih ugovora, a ne kod besplatnih i jednostranoobveznih ugovora.

3.2. Raskid ugovora na temelju zakona

Iako olakšava potrebe suvremenog prometa roba i usluga, raskid ugovora temeljem suglasnosti volja ugovornih strana nije dostatan za ublažavanje negativnih posljedica načela pacta sunt servanda. Naime, njihov je nedostatak to što su izraz stranačke dispozitivnosti i ne vrijede u slučajevima kada suglasnosti volja ne postoji. Iz navedenih razloga, zakonodavac predviđa i propisuje slučajeve u kojima zakon ovlašćuje ugovornu stranu da jednostranom izjavom volje raskine ugovor i bez da je takva mogućnost prethodno ugovorena te slučajeve u kojima se ugovor raskida po sili zakona (*ex lege*).

3.2.1. Jednostrani raskid ugovora na temelju zakona (zakonom predviđenih pretpostavki)

Zakonodavac razlikuje dvije skupine slučajeva zbog kojih daje pravo stranama jedno-

¹⁰ Najpoznatije i najraširenije takve klauzule rimskog prava su *clausula irritatoria* (pravo odustajanja od ugovora ako druga strana ne ispuni svoju obvezu) i *lex commissoria* (pravo prodavatelja da odustane od ugovora ako kupac na vrijeme ne plati kupovnu cijenu).

strano raskinuti ugovor na temelju zakona: slučajeve raskida ugovora zbog neispunjenja i slučajevi raskida ugovora zbog promijenjenih okolnosti. Iako se u literaturi uvijek govori o raskidu ugovora na temelju zakona, izričaj raskid ugovora na temelju zakonom predviđenih pretpostavki ili okolnosti ovdje bi vjerojatno bio primjereniji.¹¹

Raskida li ugovor na temelju zakonom predviđenih pretpostavki, vjerovnik mora izjaviti da raskida ugovor, što može učiniti na svaki od načina na koji se valjano može jednostrano očitovati volja (načelo neformalnosti raskida ugovora).

Raskid ugovora zbog neispunjenja

Kada ispunjenje u roku nije bitan sastojak ugovora, njegovim protekom dužnik pada u zakašnjenje, ali zadržava pravo ispuniti obvezu u primjerenom naknadnom roku koji mu ostavi vjerovnik. Stoga, vjerovnik koji želi raskinuti ugovor mora ostaviti dužniku primjeren rok za ispunjenje, nakon čega se ugovor raskida po samom zakonu (čl. 362. ZOO-a). Trajanje primjerenog roka faktično je pitanje i ovisi o konkretnim okolnostima, pri čemu može biti dulje ili kraće. Međutim, ako iz dužnikova ponašanja proizlazi da on neće ispuniti svoju obvezu ni u ostavljenom naknadnom roku, vjerovnik može raskinuti ugovor i bez ostavljanja tog roka (čl. 363. ZOO-a).¹²

Slično je i s raskidom uzastopnih obveza kod kojih ispunjenje u roku nije bitan sastojak ugovora, tj. obveza u kojima je dužnik obvezan davati pojedine činidbe u određenim vremenskim razmacima ili sukcesivno. Kada u ugovoru s uzastopnim obvezama jedna ugovorna strana ne ispunji svoju obvezu, druga strana može, u razumnom roku, raskinuti ugovor glede svih budućih obveza, ako je iz danih okolnosti očito da ni one neće biti ispunjene (čl. 365. st. 1. ZOO-a). Raskid ugovora djeluje *ex nunc*, dakle ne glede onoga što je dužnik već ispunio nego samo glede preostalih dužnikovih obveza. Međutim, ako vjerovnik nema više interesa niti za već ispunjene obveze, može raskinuti ugovor i glede već ispunjenih obveza (čl. 365. st. 2. ZOO-a). U tom slučaju raskid ima utjecaj *ex tunc*. Međutim, dužnik može održati ugovor tj. isključiti pravo vjerovnika na raskid ugovora ako dade odgovarajuće osiguranje (čl. 365. st. 3. ZOO-a). Dakako, ako je u ugovoru o ispunjenju uzastopnih obveza rok bitan sastojak, ne primjenjuju se odredbe čl. 365. ZOO-a, nego odredba čl. 361. o raskidu ugovora po sili zakona (*ex lege*).

Od raskida ugovora zbog stvarnog neispunjenja, treba razlikovati **raskid zbog predmnjevanog neispunjenja** koji se zbiva i prije dospjeća dužnikove obveze. Kada je prije roka za ispunjenje obveze očito da jedna strana neće ispuniti svoju obvezu iz ugovora, druga strana može raskinuti ugovor i zahtijevati naknadu štete (čl. 364. ZOO-a).¹³

¹¹ Tako i Gorenc, V., Česić, Z., Kačer, H. i dr., op. cit. str. 541.

¹² Švicarski Zakonik o obvezama (*Obligationenrecht*, OR) u čl. 108. navodi da naknadni rok nije potreban i onda kada je zakašnjela činidba beskorisna za vjerovnika, a njemački Građanski zakonik (*Bürgerliches Gesetzbuch*, BGB) u par. 326. st. 2. da naknadni rok nije potreban ako slijedom zakašnjenja vjerovnik više nema interesa za ispunjenje.

¹³ Npr., nesposobnost za plaćanje, izjave dužnika, prestanak proizvodnje, izostanak gospodarskih aktivnosti i sl.

ZOO ne dopušta raskid ugovora pozivom na zakonom predviđene pretpostavke zbog neispunjenja neznatnog dijela obveze (čl. 367.).

Raskid ugovora zbog promijenjenih okolnosti

Nakon sklapanja ugovora mogu nastupiti izvanredne okolnosti koje se nisu mogle predvidjeti, spriječiti niti otkloniti u vrijeme sklapanja ugovora. Što je dulji vremenski period između sklapanja ugovora i dospijeca ugovorne obveze veća je i mogućnost nastupa promijenjenih okolnosti, naročito kod ugovora s trajnim ili sukcesivnim obvezama. S druge strane, pri sklapanju takvih ugovora strane moraju računati s izvjesnim poslovnim rizicima.

Ispunjenje preuzetih obveza u takvim okolnostima za jednu od strana postalo bi pretjerano otežano ili bi joj nanijelo gubitak, pa bi inzistiranje na dosljednoj primjeni načela *pacta sunt servanda* značilo povredu načela jednake vrijednosti činidaba. Ako je ispunjenje ugovorne obveze još uvijek moguće, ne bi bilo moguće pozivati se niti na višu silu kao egzoneracijski razlog. Stoga, takva strana može zahtijevati da se ugovor izmijeni ili čak i raskine (čl. 369. st. 1. ZOO). Institut koji omogućuje izmjenu ili raskid ugovora zbog promijenjenih okolnosti naziva se *clausula rebus sic stantibus*, a potječe iz vremena kada nije bio uređen propisima nego je posljedice promijenjenih okolnosti trebalo posebno ugovarati.¹⁴

Izmjenu ili raskid ugovora ne može zahtijevati strana koja se poziva na promijenjene okolnosti ako je bila dužna u vrijeme sklapanja ugovora uzeti u obzir te okolnosti ili ih je mogla izbjeći ili savladati (čl. 369. st. 2. ZOO-a). Za ocjenu toga valja uzeti u obzir je li se pogođena strana ponašala u skladu s pozornošću dobrog domaćina, dobrog gospodarstvenika ili dobrog stručnjaka (čl. 10. ZOO-a). Strana koja je ovlaštena zbog promijenjenih okolnosti zahtijevati izmjenu ili raskid ugovora dužna je o svojoj namjeri obavijestiti drugu stranu čim sazna da su takve okolnosti nastupile, jer u protivno odgovara za štetu koju je druga strana pretrpjela zbog toga što joj zahtjev nije bio na vrijeme priopćen (čl. 370. ZOO-a).

ZOO ne dopušta raskid ugovora pozivom na promijenjene okolnosti strani koja je pala u zakašnjenje, tj. ako su promijenjene okolnosti nastupile nakon isteka roka za ispunjenje obveze (čl. 369. st. 3. ZOO-a). Ugovor se neće raskinuti niti ako druga strana ponudi ili pristane da se odgovarajuće odredbe ugovora pravično izmijene (čl. 369. st. 4. ZOO-a). Strankama je dopušteno i da se ugovorom unaprijed odreknu pozivanja na određene promijenjene okolnosti, osim ako bi time povrijedile načelo savjesnosti i poštenja (čl. 372. ZOO-a).

3.2.2. Raskid ugovora po sili zakona (*ex lege*)

Ako je rok bitan sastojak ugovora, dužnik uopće ne pada u zakašnjenje i gubi pravo

¹⁴ U talijanskom pravu uređeno je čl. 1467. – 1469. Građanskog zakonika (*Codice Civile*, CC), u njemačkom pravu odredbama čl. 313.BGB-a, u austrijskom pravu ne postoji opće pravilo pa se pozivanje na promijenjene okolnosti ostvaruje drugim odredbama ABGB-a, u francuskom se pravu razvilo učenje o *imprevision* (nepredviđenosti), u engleskom pravu očenje o *frustration* itd. Opširnije, Petrić, S., Izmjena ili raskid ugovora zbog promijenjenih okolnosti prema novom Zakonu o obveznim odnosima, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, v. 28., br. 1., Rijeka, 1991., str. 1 – 48.

ispuniti obvezu samo istekom toga roka. Rok je bitan sastojak ugovora samo ako su sugovaratelji predvidjeli raskid kao posljedicu neispunjenja u ugovorenom roku i/ili to proizlazi iz prirode posla (čl. 361. st. 4. ZOO-a, tzv. fiksni ili strogi rok), dok se u protivnom smatra uzgrednim sastojkom ugovora.¹⁵

Kada je rok bitan sastojak ugovora, pa dužnik ne ispuni obvezu u tom roku, ugovor se raskida po samom zakonu (čl. 361. st. 1. ZOO-a).

Do raskida ex lege može doći i **kod ugovora koji nisu fiksni**. Ugovor se po samom zakonu raskida kada rok nije bitan sastojak ugovora, ako dužnik ne ispuni obvezu u naknadnom roku za ispunjenje koji mu je ostavio vjerovnik (čl. 362. st. 3. ZOO-a).

Izjava vjerovnika o raskidu u navedenim slučajevima nije potrebna. Međutim, ako vjerovnik želi održati ugovor na snazi mora bez odgađanja obavijestiti dužnika da zahtijeva ispunjenje ugovora (čl. 361. st. 2. ZOO-a). Ne ispuni li tada dužnik ugovorene obveze niti nakon isteka razumnog roka, vjerovnik može izjaviti da raskida ugovor (čl. 361. St. 3. ZOO-a).

4. ZAKAŠNENJE S ISPUNJENJEM, NAKNADA ŠTETE I PRAVO NA RASKID UGOVORA

Propisujući učinke sklapanja ugovora, zakonodavac je ustanovio pravilo istodobnog ispunjenja, prema kojemu ispunjenje dvostranoobveznih ugovora može zahtijevati samo ona strana koja je svoju obvezu ispunila ili je realno spremna ispuniti je (čl. 358. st. 1. ZOO-a), jer u suprotnom može protivna strana istaknuti prigovor neispunjenja ugovora (*exceptio non adimpleti contractus*) i time odbiti ispunjenje. Pravilo istodobnog ispunjenja ne primjenjuje se ako su sugovaratelji drugačije ugovorili, ako je drugačije određeno zakonom ili ako je riječ o ugovorima kod kojih je po naravi posla isključena mogućnost da bi određena strana bila dužna istodobno ispuniti svoje obveze (npr. zajam). Razumljivo je da u takvim slučajevima raskid ugovora ne dolazi u obzir.

Ako jedna strana ne ispuni svoju ugovornu obvezu, druga savjesna strana može, ako nije što drugo određeno, zahtijevati ispunjenje obveze i time održati ugovor na snazi ili raskinuti ugovor te kumulativno zahtijevati i naknadu štete (čl. 360. ZOO-a). Ovdje valja uočiti da vjerovnik ne stječe istodobno pravo zahtijevati ispunjenje obveze, pravo na naknadu štete i pravo na jednostrani raskid ugovora temeljem zakona. Zahtjev za ispunjenje stječe odmah čim nastane njegovo pravo odnosno dužnikova obveza (čl. 173. st. 3. i čl. 342. st. 1. ZOO-a), a zahtjev za naknadu štete čim druga strana padne u zakašnjenje (čl. 342. st. 2. ZOO-a).

O neispunjenju obveze može se govoriti samo ako je prestalo pravo dužnika ispuniti obvezu, a sve dok on ima to pravo, može se govoriti samo o zakašnjenju s ispunjenjem.¹⁶ To

¹⁵ Opširnije o roku kao bitnom sastojku ugovora u pravnoj literaturi i sudskoj praksi, v. Gorenc, V., Česić, Z., Kačer, H. i dr., op. cit. str. 543.

¹⁶ Ibidem.

je posebno važno razlikovati s obzirom da pravo na raskid ugovora vjerovnik u pravilu stječe nakon neispunjenja obveze. Stoga valja voditi računa da se u ugovorima kod kojih rok nije bitan sastojak o neispunjenju obveze dužnika može govoriti tek protekom naknadnog primjerenog roka. Isto vrijedi i za slučajeve kada vjerovnik želi održati ugovor na snazi.

Dakako, iznimku predstavlja raskid ugovora zbog predmnjevanog neispunjenja koji se zbiva i prije dospjeća dužnikove obveze.

5. UČINCI RASKIDA UGOVORA

Osnovnim učinkom raskida ugovora smatra se oslobođenje ugovornih strana, osim odgovornosti za štetu i to samo u nekim slučajevima raskida.¹⁷

Raskidom ugovora nastaje i obveza restitucije ili povrata onoga što je primljeno na ime ispunjenja. Ako se radi o novcu, uz glavnica se duguju i zatezne kamate. Obveza vraćanja odnosi se i na koristi koje je ugovorna strana imala u međuvremenu od onoga što treba vratiti, što se u pravilu čini u obliku novčane naknade.¹⁸

Uobičajeno je da učinci raskida ugovora koji je djelomično ispunjen nastupaju od trenutka raskida (*ex nunc*), a učinci raskida ugovora koji nije ispunjen od trenutka sklapanja ugovora (*ex tunc*).

Prema Zakonu o porezu na promet nekretnina (NN 69/97, 26/00, 127/00, 153/02, 22/11 i 143/14), sporazumni raskid ugovora o prijenosu vlasništva na nekretnini prije nego se obavi prijenos u zemljišnim knjigama na novog vlasnika te raskid ili poništenje ugovora odlukom suda razlozi su za obnovu postupka i poništenje rješenja o utvrđivanju poreza na promet nekretnina (čl. 22. st. 1.). Porezni obveznik može podnijeti prijedlog za obnovu postupka zbog sporazumnog raskida ugovora prije nego što se obavi prijenos u zemljišnim knjigama na novog vlasnika u roku trideset dana od dana raskida ugovora. Nakon isteka od jedne godine od dana konačnosti rješenja o utvrđivanju poreza na promet nekretnina, obnova postupka se ne može tražiti (čl. 22. st. 2. Zakona o porezu na promet nekretnina). Ovo je moguće jer se prijenos u zemljišnim knjigama smatra konačnim ispunjenjem ugovora. U svim drugim slučajevima u kojima takav specijalni propis ne postoji primjenjuje se opće pravilo i nema mogućnosti raskida ako je ugovor ispunjen.

6. IZNIMKE OD OPĆEG PRAVILA ZA JEDNOSTRANI RASKID UGOVORA NA TEMELJU ZAKONA

Prema ZOO-u, pravo na jednostrani raskid ugovora na temelju zakona moguće je ostvariti zbog neispunjenja i zbog promijenjenih okolnosti. Stoga je odredba st. 1. čl. 72. Zakona o zaštiti potrošača (NN 41/14 i 110/15) svojevrsna iznimka, jer se potrošaču

¹⁷ Vedriš, M. – Klarić, P., op. cit., str. 484.

¹⁸ Ibidem.

priznaje pravo na **jednostrani raskid potrošačkog ugovora sklopljenog izvan poslovnih prostorija ili sklopljenog na daljinu** u roku od 14 dana, i to bez navođenja razloga raskida.¹⁹ Ako trgovac nije obavijestio potrošača o njegovu pravu na jednostrani raskid ugovora pravo potrošača na jednostrani raskid ugovora prestaje tek po isteku 12 mjeseci od isteka roka od 14 dana (čl. 73. st. 1. ZZZP-a).

Potrošač je dužan prije isteka roka za jednostrani raskid ugovora obavijestiti trgovca o svojoj odluci da raskine ugovor i to putem obrasca za jednostrani raskid ugovora ili putem bilo koje druge nedvosmislene izjave kojom izražava svoju volju da raskine ugovor (čl. 74. st. 1. ZZZP-a). Ako trgovac na svojoj mrežnoj stranici omogući potrošaču jednostrani raskid ugovora, potrošač može jednostrano raskinuti ugovor tako da obrazac za jednostrani raskid ili drugu nedvosmislenu izjavu o raskidu ispuni i pošalje trgovcu elektroničkim putem (čl. 74. st. 3. ZZZP-a). Sadržaj i oblik obrasca propisao je ministar gospodarstva Pravilnikom o sadržaju i obliku obavijesti o pravu potrošača na jednostrani raskid ugovora sklopljenih na daljinu i ugovora sklopljenih izvan poslovnih prostorija (NN 72/14).

Osim načina i rokova, ZZZP regulira učinke jednostranog raskida takvog potrošačkog ugovora, prava i obveze potrošača, kao i obveze i prava trgovca te isključenje prava na jednostrani raskid.

Slično rješenje glede jednostranog raskida kao ZZZP sadrži i st. 5. čl. 41. Zakona o elektroničkim komunikacijama (NN 73/08, 90/11, 133/12, 80/13 i 71/14): pretplatnik ima pravo na raskid pretplatničkog ugovora u bilo kojem trenutku. Pretplatničkim ugovorom može se utvrditi da pretplatnik, koji raskine ugovor prije isteka razdoblja obveznog trajanja ugovora, mora platiti mjesečnu naknadu za ostatak razdoblja obveznog trajanja ugovora, ili naknadu u visini popusta na proizvode i usluge koje je ostvario ako je plaćanje te naknade povoljnije za pretplatnika.

7. ZAKLJUČAK

Pravni institut raskida ugovora jedan je od načina prestanka ugovora propisanih ZOO-om i iznimno značajan dio ugovornog prava. U primjeni pravila o raskidu ugovora valja obratiti pozornost na činjenicu da njihova primjena ujedno riješava pitanje sukoba dva najvažnija načela ugovornog prava, načela *pacta sunt servanda* i načela savjesnosti i poštenja. Stoga, odgovore na pojedine dvojbe i različita tumačenja u primjeni ovoga složene instituta u konkretnim situacijama treba tražiti u rješenjima sudske prakse.

¹⁹ Stupanjem na snagu nove EU Direktive o potrošačkim pravima od 13. lipnja 2014. potrošači u svim državama članicama EU imaju ista prava kod kupovine roba ili usluga sredstvima daljinske komunikacije (putem interneta, elektroničke pošte, telefona) te kod kupovine izvan poslovnih prostorija trgovca (prodaja na ulici ili pred vratima), bez obzira na to gdje su unutar EU kupili proizvod ili uslugu.

LITERATURA

1. Gorenc, V., Ćesić, Z., Kačer, H. i dr. (2005), *Komentar Zakona o obveznim odnosima*, RriF Plus, Zagreb
2. Petrić, S. (1991), *Izmjena ili raskid ugovora zbog promijenjenih okolnosti prema novom Zakonu o obveznim odnosima*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, v. 28., br. 1., Rijeka
3. Slakoper, Z., Gorenc, V. (2009), *Obvezno pravo, Opći dio*, Novi informator, Zagreb
4. Šarac, M. (2013), *Raskid ugovora: usporednopravni pristup*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, br.: 63 (5-6), Zagreb
5. Schlechtriem, P., *The German Act to Modernize the Law of Obligations in the Context of Common Principles and Structures of the Law of Obligations in Europe*, German Law Archive, <http://www.iuscomp.org/gla/>;, pristup 19. kolovoza 20017.
6. Vedriš, M. – Klarić, P. (2014), *Građansko pravo*, Narodne novine, Zagreb
7. *Zakon o obveznim odnosima*, NN 38/05, 41/08, 125/11 i 75/15
8. *Zakon o porezu na promet nekretnina*, NN 69/97, 26/00, 127/00, 153/02, 22/11 i 143/14
9. *Zakon o zaštiti potrošača*, NN 41/14 i 110/15
10. *Zakon o elektroničkim komunikacijama*, NN 73/08, 90/11, 133/12, 80/13 i 71/14